

Peeter Linnap. Järelmonumendid. Elavad skulptuurid. 1999 / 2021, detailid Robi Zuts

Meediagrafi Peeter Linnapi vandlitornil

Algus lk 27.

Kuid lähemal vaatlusel selgub, et samavõrd ignorantne kui kunstiavalikkus Linnapi tänaste tegemiste suhtes on Linnap tõrjuv erialakollegide tähelepanu osas.

1990ndad on taandunud tähtsaks ajalooetapiks, mille uurimisele on märkimisväärselt energiat kulutatud. Eesti Kaasaegse Kunsti Muuseumis toimus näitus „1995“ (2015), seejärel Kumus „Salatoimikud [Üheksakümnendate kartoteek]“ (2016). Tartu kunstimuuseumis kureeris Anneli Porri fotoajaloole pühendatud näituse „Plahvatuses tasandikule. Eesti kaasaegne foto 1991–2015“ (2015). Kõigil neil näitustel on tunnustatud ja tunnustatud Linnapi rolli, kuid Linnap ei olnud kunstnikuna seal kohal, tema töid ei olnud väljas – ja mitte kuraatorite valikul. Linnap näib olevat nõus töötama ainult omaene reeglite alusel oma koduväljakul, see tähendab vaid enda koostatud raamatutes ja ainult kõrgema kunstikooli galeriis.

Linnapi siseemigratsiooni kõige kummalisem manifestatsioon on Piret Räni koostatud [‘mobil’]-galeriile pühendatud Kunst.ee erinumbr (2011, nr 3-4). Eesti kunstiakadeemia fotoosakonna eellase *Faculty of Taste*’i juurde kogunenud üliõpilaste kommentaarides on Peeter Linnap pidevalt kohal, ent kuigi erinumbris ei ole naljalt lehekülge, kus Linnapit ei mainitaks, ei võta ta ise kogumikus sõna. Linnap figureerib ainult tsitaatide ja meenutuste kaudu justkui kummitus. Kuivõrd erinumbris

Linnapi kõrvalehoidmisest ei räägita, ei jää vähiklikul lugejal muud võimalust, kui oletada, et Linnap on meie seast lahkunud.

Eelõeldu taustal on ilmne, et mäluasutustele ei saa Linnapi ajaloost väljakirjutamist ette heita, sest Linnap töötab tema ajaloonarratiivi kaasamisele aktiivselt vastu.

Ajalugu. Hasso Krull on võtnud Linnapi retrospektiivi kokku tõdemusega, et kuigi see autorile tõenäoliselt ei meeldi, on temast saanud ajalugu: „Linnap tegi, mis ta omal ajal teha sai, tagasi vaadates on tema looming veenev ja suurejooneline. Järeltulijad võivad sellest õppust võtta, aga ei saa seda ometi enam korrata“ (Postimees 20. I).

Krull on siinjuures üks pädevamaid võimalikke hindajaid. Astusin ülikooli, kui ilmus Krulli esseekogumik „Millimalliks“ (2000). See ei saanud küll nii kultuslikuks kui neli aastat varem ilmunud „Katkestuse kultuur“, aga Krull oli nii mulle kui ka mu kolleegidele a ja o. Ent nagu kirjutab Heie Treier tekstikogumikus „Hasso Krulli mõistatus“, raugab Krulli mõju kunstielule 2000. aastaga. Need, kes vaid viis aastat hiljem ülikooli tulid, teavad Krulli pelgalt luuletajana, tema mõju Eesti teadusele on paljudele üllatus. Ühel autoriõhtul ütles Hasso Krull, et tal sai poststrukturealistliku mõtte maaletooja rollist lihtsalt villand: ring sai täis ja seda uuesti läbida oleks olnud igav. Tundub, et Linnap leidis ennast 2000ndate algul kunstnikuna samasuguses olukorras. Ja ta otsustas fotokunstist välja astuda ning (taas) asuda fotoajaloo kirjutamise juurde. Esimeseks linnukeseks selles projektis julgen pidada kogumikku „Käsitlusi fotograafiast 1855–2003“ (2003). Kulminatsiooniks on aga Linnapi koostatud Eesti fotograafia ajaloo kultuurilisel kontekstualiseeritud kronoloogia sissekanne: „Ilmus prof. Peeter Linnapi mahukas eesti- ja ingliskeelne monograafia „Eesti fotograafia ajalugu 1839–2015“, mis võttis valdkonna esmakordselt kokku selle täielikes ajalistes piirides“.

Olles kokku kogunud artiklid ja intervjuud, pannud kirja nii maailma kui ka Eesti fotoajaloo algusest kuni lõpuni ning kaitsnud doktoriväitekirja, millega sai lõplikult fikseeritud fotograafia teoreetiline uurimisobjekt, oli ilmselt käes aeg vanduda alla tõdemusele, et ka kunstnik Peeter Linnapist endast on saanud siiski lõpuks ajalugu. Ja nii, ma oletan, sündisidki raamat ja näitus „Ajaloost läbi“.

Ajaloolane Linnap siinkohal kindlasti tegutsemist ei lõpeta. Kaks köidet kolmeköitelisest „Eesti foto antoloogias“ on veel ilmunud. Arvestades, et Linnapi tootlikkus ei näi rauguvat, vaid kasvavat, võib uskuda, et on, mida oodata. Aeg näitab, kas ees ootab juba rajatud kuningriigi peenhäälestamine või võtab Linnap ette mõne uue maailma loomise.

Kas erakordne aeg nõuab erakordset „Trubaduuri“?

Traagikast hoolimata on selles lavastuses midagi (ehteestlaslikult?) unelevat ja eemalolevat. Võib-olla ongi praegu vaja just niisugust lavastust?

Giuseppe Verdi ooper „Trubaduuri“ 3. II (esietendus) ja 6. II rahvusoperis Estonia. Dirigendid Arvo Volmer ja Kaspar Mänd, lavastaja Neeme Kuningas, dekoratsiooni- ja kostüümikunstnik Anna Kontek, valguskunstnikud Neeme Kuningas ja Rasmus Rembel, koormeister Heli Jürgenson, liikumisjuht ja koreograaf Hedi Pundonen. Osades Dimitris Paksoglou (Manrico), Charlotte-Anne Shipley või Silja Aalto (Leonora), Monika-Evelin Liiv või Maria Berezovska (Azucena), Aare Saal või Rauno Elp (krahv di Luna) ning Priit Volmer (Ferrando), Helen Lokuta või Juuli Lill-Köster (Ines), Mart Madiste või Heldur Harry Põlde (Ruiz), Jaak Jõekallas või Yixuan Wang (sõnumitooja), Mati Vaikmaa või Tambet Kikas (vana mustlane).

AARE TOOL

Rahvusoperis Estonia lavastunud Giuseppe Verdi ooperis „Trubaduuri“ on keskseks visuaalelementiks valitud raagus puu. Selline jändrik ja õigupoolest üsna ebaloomulik puu, mille jämedad oksad on suunatud kõik ühele poole nagu jõuetus meeletult välja sirutatud käed. Nii see puu siis seisab keset lava, käib küll vahepeal ringiratast, kuni ühel hetkel on temast järel vaid suur känd. Mis on tema olemasolu ajend, millest tahab ta vaatajale kõnelda?

Võib-olla on praegu lihtsalt niisugune aeg, et lehitule puule mõtlemata ei saa kuidagi. Üle Euroopa on teatrile ukseid-aknad koroonapiirangute tõttu piltlikult vineeri ja laudadega kinni naelutatud. Lähikuudel pole paljudes riikides etendustegevuse taastumisest juttugi, ettevaatlikult lootusrikas pilk on suunatud pigem sügisesse. Mitmedki teatrid püüavad end käigus hoida publikuta etenduste veebiülekannetega. Liberaalsete koroonameetmetega Eesti, kus teatrid jätkavad tegevust nakatumisnäidu kõrgest tasemest hoolimata, on sellel taustal silmatorkav erand.

Kas teatrilt on kohane kõrget taset oodata, kui töötatakse niiviisi hädaga pooleks ja noateral kõndides? Olukorda arvestades võiks Estonia „Trubaduuri“ kohta öelda nagu rahvaspordiüritustel: loeb osavõtt, mitte tulemus. Võib-olla asetab aga just praegune aeg teatrile erilise vastutuse? Kui teatrikülastaja suvatseb vaadata etendust läbi kolmekihilise maski õhku ahmides nagu suusasprinter alpimajas, siis küllap ei saa talle pahaks panna, kui nõudlikkus seetõttu kasvab. Kas erakordne aeg nõuab erakordset „Trubaduuri“?

„Trubaduuri“, mis esietendus Roomas 1853. aastal, on Verdi üks mängitavaid oopereid, ent see ei takista sel olemast ka lavastuslikult keeruline juhtum. Ooperi libreto aluseks on Antonio Garcia Gutiérrez näidend „El trovador“ (1836), kus romantilise kirjanduse üks kliše on lükitud teise otsa ja tegelaskujude eredus kipub olema usutavusega pöördvõrdeline. Pealtnäha parim, mida lavastaja saab teha, on püüda minimeerida kirjanduskahju. Ka kõige ebaloomilisemale algmaterjalile võib ju leida lavastuses enam-vähem mõistusliku põhjenduse, eriti kui mängus on nõidus, needus ja hukatuslik kirg.

Ooperilibreto pidid Roomas esietenduse eel läbima nii kiriku kui ka poliitilise tsensuuri, mis tingis libretistide ettevaatlikkuse paljude teemade käsitlemisel. Isegi kui jätta kõrvale „Trubaduuri“ revolutsioonilise värvinguga vabaduse, kättemaksu ja võimu kuritarvitamise motiivid, kõnnitakse libretos tsensuurinõuete mõttes õhukesel jääl. Ohtlike teemade hulka kuulusid nõidus ja tuleriidad, kiriku ja usuga seotud mõisted, niisamuti olid üldjuhul välisatunud viited suitsiidile.* „Trubaduuri“ leidub aga kõike seda. Allteksti tõttu oli „Trubaduuri“ omaaegse Rooma publiku silmis palju väljakutsuvam ja nüansirikam, kui paistab nüüdispõlvale. Sellest väljakutsuvusest võiks ka nüüdistõlgendustes midagi alles jääda.

Ooperi üks muusikalistest tunnuskohadest on teise vaatuse mustlaskoor „Vedi! le fosche notturne“. Mustlased olid XIX sajandi ooperites sageli just tsensuurinõuetest tingitud dramaturgiline hädaabinõu või ümberütlemise võimalus. Kui kõneldi mustlastest, peeti tegelikult üldisemas mõttes silmas kedagi, kes elab vabadust armastava looduslapseliku mässajana väljaspool ühiskonnas heakskiidetud (seisuslikke) norme. Just seetõttu on ooperi võtmetegelase Azucena mustlaslikkus, nagu seda kujutatakse XIX sajandi stereotüübi järgi, loo seisukohalt pigem kõrvaline. Loeb see, et Azucena on nn saatulik naine, kelle suhe kasupoeg Manricoga sisaldab ka teatavat oidipuslikku alget.

„Trubaduuri“ lavastaja on Neeme Kuningas, kellele see tähendab pärast mõningaid võõrsil tegutsetud aastaid koostöö jätkumist rahvusoperiga. Kuninga Verdi-tõlgendused on olnud Estonia laval siiski lakkamatult: „Traviat“ (1997/2009) mängitakse siiani ja „Rigoletto“ (2007) läks mängukavast